

Odgoj i obrazovanje djece s motoričkim poremećajima u Sisačko-moslavačkoj županiji iz perspektive edukacijskih rehabilitatora

Šerbetski, Dora

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:158:633950>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-06**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Education and Rehabilitation Sciences - Digital Repository](#)

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad
Odgoj i obrazovanje djece s motoričkim poremećajima
u Sisačko- moslavačkoj županiji iz perspektive
edukacijskih rehabilitatora

Dora Šerbetski

Zagreb, 2024.

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad

Odgoj i obrazovanje djece s motoričkim poremećajima
u Sisačko- moslavačkoj županiji iz perspektive
edukacijskih rehabilitatora

Dora Šerbetski

Izv. prof. dr. sc. Renata Pinjatela

Izv. prof. dr. sc. Natalija Lisak Šegota

Zagreb, 2024

Izjava o autorstvu rada

Potvrđujem da sam osobno napisala rad (*Odgoj i obrazovanje djece s motoričkim poremećajima u Sisačko-moslavačkoj županiji iz perspektive edukacijskih rehabilitatora*) i da sam njegoa autorica.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima jasno su označeni kao takvi te su adekvatno navedeni u popisu literature.

Dora Šerbetski

Zagreb, rujna 2024.

ZAHVALA

Zahvaljujem se svima koji su bili uz mene na ovom akademskom putovanju.

Puno hvala mojoj mentorici Izv. prof. dr. sc. Renata Pinjatela na prenesenom znanju te pomoći pri izradi ovoga rada, a isto tako i komentorici Izv. prof. dr. sc. Natalija Lisak Šegota.

Hvala mama, tata i Luka što nikada niste sumnjali u mene!

Hvala mom suprugu Antunu koji me uvijek gurao naprijed i stajao uz mene!

Hvala Vam od srca, najbolji ste na svijetu!

Najviše hvala Tebi Bože, bez tebe ovo ništa ne bi bilo moguće od samog početka.

Naslov rada: Odgoj i obrazovanje djece s motoričkim poremećajima u Sisačko- moslavačkoj županiji iz perspektive edukacijskih rehabilitatora

Studentica: Dora Šerbetski

Mentorica: Izv.prof.dr.sc. Renata Pinjatela

Komentorica: Izv. prof. dr. sc. Natalija Lisak Šegota

Program/modul: Edukacijska rehabilitacija/ Modul rehabilitacija, sofrologija, kreativne i art/ekspresivne terapije

SAŽETAK

Cilj ovog istraživanja bio je dobiti uvid u odgoj i obrazovanje učenika s motoričkim poremećajima u Sisačko- moslavačkoj županiji. U svrhu provođenja ovog istraživanja korišten je kvalitativni pristup prikupljanja podataka. U istraživanju je sudjelovalo 6 sudionika. Sudionici su u istraživanje odabrani korištenjem tehnike namjernog uzorkovanja, točnije formiran je namjerni neprobabilistički uzorak. Kriterij za odabir sudionika istraživanja, s obzirom na temu istraživanja, bio je u istraživanje uključiti rehabilitatore koji imaju završen diplomski studij edukacijske rehabilitacije na edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, minimalno deset godina iskustva rada u sustavu odgoja i obrazovanja, zaposlenost na mjestu učitelja- edukacijskog rehabilitatora u Sisačko-moslavačkoj županiji te iskustvo u radu s učenicima s motoričkim poremećajima. Kao vrsta kvalitativne analize podataka korištena je tematska analiza sadržaja. U nalazima istraživanja definirano je sedam tematskih područja s pripadajućim temama i podtemama; iskustva edukacijskih rehabilitatora u radu s učenicima s motoričkim poremećajima, karakteristike učenika s motoričkim poremećajima, obrazovanje učenika s motoričkim poremećajima, suradnja s roditeljima i stručnjacima, prilagodbe za učenike s motoričkim poremećajima, upotreba asisitivne tehnologije te potrebne promjene u sustavu odgoja i obrazovanja. Ključni nalazi ovog istraživanja ukazuju na različita iskustva edukacijskih rehabilitatora u sustavu odgoja I obrazovanja učenika s motoričkim poremećajima. Iskustva su različita I individualna, baš kao što je to slučaj sa svakim učenikom. Ono što valja naglasiti je nedostatak arhitektonske pristupačnosti škola te nedostatak stručnog kadra kao I primjene asisitivne tehnologije. Svi učenici ispitanih sudionika školuju se po posebnom odgojno – obrazovnom programu u posebnom razrednom odjelu ili u skupini te trebaju neki oblik podrške. Važno je naglasiti suradnju s roditeljima koja nosi brojne izazove te suradnju s drugim stručnjacima unutar škole gdje nedostaje stručnjaka edukacijsko- rehabilitacijskog profila. Prema izjavama sudionika , inkluzija je dobro zamišljena, ali nije dobro realizirana na čemu sa sigurnošću treba raditi.

KLJUČNE RIJEČI: odgoj i obrazovanje, motorički poremećaji, inkluzija

Title: Upbringing and education of children with motor disorders in Sisak-Moslavina County from the perspective of educational rehabilitators

Student: Dora Šerbetski

Mentor: Assoc. Prof. Renata Pinjatela, PhD

Co-Mentor: Assoc. Prof. Natalija Lisak Šegota, PhD

Program/ module: Educational rehabilitation/Rehabilitation, sophrology, creative and art expressive therapies

SUMMARY

The aim of this research was to gain insight into the upbringing and education of students with motor disorders in Sisak-Moslavina County. A qualitative approach was used for data collection. Six participants took part in the study, selected using purposive sampling, specifically a purposive non-probability sample. The criteria for selecting participants, based on the research topic, included rehabilitators who had completed a graduate degree in educational rehabilitation from the Faculty of Education and Rehabilitation at the University of Zagreb, with at least ten years of work experience in the education system, employment as a rehabilitation teacher in Sisak-Moslavina County, and experience working with students with motor disorders. Thematic content analysis was used as the method of qualitative data analysis. The research findings identified seven thematic areas with associated themes and sub-themes: experiences of educational rehabilitators working with students with motor disorders, characteristics of students with motor disorders, education of students with motor disorders, cooperation with parents and professionals, adaptations for students with motor disorders, the use of assistive technology, and necessary changes in the education system. The key findings highlight the varying experiences of educational rehabilitators in the education of students with motor disorders. These experiences are diverse and individualized, just like the students themselves. A significant issue raised is the lack of architectural accessibility in schools, as well as the shortage of professional staff and the limited use of assistive technology. All the students of the surveyed participants are enrolled in specialized educational programs in either special class departments or groups and require some form of support. Emphasis is placed on the challenges associated with cooperation with parents and collaboration with other professionals within the school, particularly due to a lack of experts with educational rehabilitation profiles. According to the participants, while the concept of inclusion is well thought out, its implementation needs improvement.

KEY WORDS: upbringing and education, motor disorders, inclusion

Sadržaj

1.	Uvod	1
1.1.	Motorički poremećaji	1
1.2.	Odgoj i obrazovanje učenika s teškoćama u razvoju	2
1.3.	Pomoćnik u nastavi	3
1.4.	Asistivna tehnologija	4
1.5.	Edukacijski rehabilitator u školi	4
2.	Problem i cilj istraživanja	6
3.	Metode	6
3.1.	Sudionici istraživanja	6
3.2.	Metode prikupljanja podataka	7
3.3.	Način prikupljanja podataka	9
4.	Kvalitativna analiza	10
5.	Interpretacija nalaza istraživanja	29
6.	ZAKLJUČAK	31
7.	LITERATURA	32

1. Uvod

Zakonodavni okvir u Republici Hrvatskoj o obrazovanju, uključujući osnovno i srednje školstvo, kao i dodatne podzakonske akte i Nacionalni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje, osigurava djeci i učenicima s teškoćama u razvoju stjecanje potrebnih kompetencija prema njihovim mogućnostima i potrebama. U Sisačko-moslavačkoj županiji za školsku godinu 2023./24. u osnovne škole upisano je 1017 učenika s teškoćama u razvoju, dok je u srednje škole upisano 37 takvih učenika. (ŠeR - Školski E-Rudnik, n.d.).

1.1. Motorički poremećaji

Motorički poremećaji obuhvaćaju grupu poremećaja koji se odnose na fine i grube motoričke vještine, kao i ravnotežu tijela, a koji otežavaju izvršavanje svakodnevnih aktivnosti. Ovu skupinu poremećaja karakterizira ispodprosječno tjelesno funkcioniranje, koje može biti uzrokovano različitim faktorima. Uzroke motoričkih poremećaja možemo svrstati u četiri glavne kategorije: oštećenja lokomotornog sustava, oštećenja središnjeg živčanog sustava, oštećenja perifernog živčanog sustava i oštećenja uzrokovana kroničnim somatskim problemima ili drugim kroničnim bolestima (Horvatić i sur., 2009 prema Vinčić, 2016). Prema Kovačević (2021) motorička oštećenja obuhvaćaju povrede i deformacije sustava za kretanje (kosti, mišići, zglobovi), što implicira da djetetu s motoričkim poremećajima treba adekvatna podrška u svakodnevnom životu i tijekom školovanja. Ovi poremećaji često su povezani s poteškoćama u učenju, uključujući izazove u kretanju i spontanom usvajanju znanja iz okoline, probleme s organizacijom i snalaženjem, poremećaje pažnje i koncentracije te poteškoće u shvaćanju matematičkih koncepata. Također se javljaju poteškoće u vještinama slušanja, govora, čitanja, rasuđivanja, pisanju i finoj motorici, uz probleme vezane uz motivaciju, samopouzdanje, samoregulaciju i samostalno izvršavanje svakodnevnih aktivnosti (Smjernice za rad s učenicima s teškoćama, Ministarstvo znanosti i obrazovanja (radna inačica), n.d).

1.2. Odgoj i obrazovanje učenika s teškoćama u razvoju

Primjereni program odgoja i obrazovanja je nastavni plan i program ili kurikulum koji omogućava odgojno-obrazovno napredovanje učenika poštujući specifičnosti njegove utvrđene teškoće, specifičnosti njegova funkcioniranja i njegove odgojno-obrazovne potrebe. Primjereni programi odgoja i obrazovanja učenika su: redoviti program uz individualizirane postupke, redoviti program uz prilagodbu sadržaja i individualizirane postupke, posebni program uz individualizirane postupke te posebni programi za stjecanje kompetencija u aktivnostima svakodnevnoga života i rada uz individualizirane postupke (Pravilnik o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju ,2015) . U skladu s tim, obrazovni sadržaji mogu se osigurati u redovnim razredima, u kombinaciji redovnog i posebnog obrazovanja, kao i u posebnim razrednim odjelima. Redovni program uz individualizirane postupke namijenjen je onim učenicima koji mogu savladati sadržaj redovnog kurikuluma, ali im je potrebna dodatna podrška. Ovaj program se može implementirati u redovnim razredima ili, ako su potrebni posebni uvjeti, u posebnim razredima. Program s prilagodbom sadržaja i individualiziranim postupcima je za učenike koji, zbog svojih teškoća, ne mogu usvojiti cjelokupan sadržaj redovnog programa. Ovdje se sadržaj prilagođava prema potrebama učenika, a program može provoditi učitelj u redovnim ili posebnim razredima. Posebni programi također mogu obuhvatiti različite predmete, a u slučajevima kada je potrebno, učenik može učiti kroz redoviti program uz individualizirane postupke. Ovi programi se obično provode u posebnim razrednim odjelima od strane edukacijskih rehabilitatora. Program za stjecanje kompetencija za svakodnevni život osmišljen je za učenike koji ne mogu nastaviti srednjoškolsko obrazovanje, a uključuje osnovno obrazovanje s fokusom na svakodnevne vještine. U slučaju da učenik tijekom osnovne škole završi poseban program i ne može se uključiti u srednjoškolsku obradu, ima mogućnost nastaviti obrazovanje u okviru programa za stjecanje kompetencija za svakodnevni život do navršениh 21 godinu. Stručno povjerenstvo u školi je odgovorno za prikupljanje mišljenja o profesionalnom usmjeravanju te za određivanje najprikladnijeg programa za učenike prema njihovim potrebama . Osim osnovnih obrazovnih programa, postoje i dodatni rehabilitacijski programi kao što su edukacijsko-rehabilitacijski postupci i programi produženog stručnog postupka, koji su usmjereni na pružanje dodatne pomoći učenicima koji trebaju podršku . Ovi programi provode se u okviru školske nastave uz pomoć stručnjaka i uključuju različite aktivnosti koje jačaju učenikove sposobnosti u svakodnevnom životu, a njihove izvedbe utječu na uspjeh u učenju. Primjereni programi školovanja i dodatni rehabilitacijski programi određuju se u suradnji sa Stručnim povjerenstvom Ureda (Pravilnik o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju ,2015).

1.3. Pomoćnik u nastavi

Pomoćnik u nastavi je osoba koja pruža neposrednu podršku učenicima tijekom odgojno-obrazovnog procesa, posebno u zadacima koji uključuju komunikaciju, senzornu i motoričku aktivnost, kao i u kretanju, uzimanju hrane i pića, obavljanju higijenskih potreba te sudjelovanju u svakodnevnim nastavnim i izvannastavnim aktivnostima. Ova podrška se pruža prema unaprijed definiranim programima koji su prilagođeni funkcionalnim sposobnostima i potrebama svakog učenika, uz smjernice učitelja, stručnih suradnika škole ili stručnog tima. Pomoćnik može raditi s jednim ili dvoje učenika u istom razredu ili različitim razrednim odjelima, a njegovo djelovanje uvijek uzima u obzir individualne potrebe učenika. Cilj pomoći koju pruža pomoćnik u nastavi je izjednačavanje mogućnosti učenika kako bi se osigurao primjereni oblik obrazovanja koji vodi do veće samostalnosti učenika u školi. Ova podrška namijenjena je učenicima koji imaju rješenje Ureda o odgovarajućem obrazovnom programu. Zadaće pomoćnika uključuju podršku u komunikaciji i socijalnoj integraciji (npr. poticanje suradnje s vršnjacima), pomoć pri kretanju i promjenama položaja tijela (npr. pridržavanje ili usmjeravanje učenika, guranje invalidskih kolica), kao i podršku tijekom hranjenja (rezanje hrane, hranjenje učenika ako je potrebno, pomoć pri uzimanju tekućine). Također, pomoćnik pomaže u obavljanju higijenskih potreba u slučaju odsutnosti njegovatelja, surađuje s učiteljima i prikuplja informacije, te pruža podršku pri školskim zadacima (npr. korištenje asistivne tehnologije, pisanje po diktatu, pomoć pri čitanju i pisanju). Stručni suradnik škole, u suradnji s drugim zaposlenicima, izrađuje program rada pomoćnika koji je obavezan dati na uvid roditeljima ili skrbnicima učenika (Pravilnik o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima, 2018).

1.4. Asistivna tehnologija

Asistivna tehnologija obuhvaća različite uređaje, sustave i usluge koje imaju za cilj podržati djecu s teškoćama u razvoju, osobe s invaliditetom i starije osobe, održavajući ili poboljšavajući njihovu funkcionalnost i neovisnost. Ovi uređaji, koji mogu uključivati opremu, instrumente ili softver, posebno su dizajnirani ili dostupni na tržištu kako bi spriječili pojavu dodatnih zdravstvenih problema i unaprijedili kvalitetu života (WHO, 2022, prema Pinjatela i sur., 2023). Prema Bryant i Bryant (2003), asistivna tehnologija može se klasificirati u sedam kategorija temeljenih na njezinoj namjeni: pozicioniranje (osiguranje adekvatnih tjelesnih položaja za izvođenje aktivnosti), mobilnost (olakšavanje kretanja osobama s motoričkim teškoćama), potpomognuta ili augmentativna komunikacija (omogućavanje komunikacije osobama s složenim komunikacijskim potrebama), pristup računalu (samostalno korištenje računala), prilagođene igračke ili igre (poticanje kognitivnog i socijalnog razvoja), prilagođena okolina (omogućavanje samostalnog obavljanja svakodnevnih zadataka) i pomagala za nastavu (olakšavanje savladavanja školskog gradiva). Asistivna tehnologija se također dijeli prema složenosti u četiri kategorije: netehnološka, niskotehnološka, srednjetechnološka i visokotechnološka sredstva. Netechnološka sredstva uključuju procedure i usluge koje ne zahtijevaju posebne uređaje, kao što su papir u boji ili prilagođeni hvat olovke. Niskotechnološka sredstva obuhvaćaju jednostavne uređaje bez mehaničkih dijelova koji ne trebaju izvor struje, poput PECS sličica i komunikacijskih knjiga. Srednjetechnološka sredstva uključuju složenije mehaničke uređaje koji mogu zahtijevati izvor struje, kao što su prilagođene tipkovnice ili jednostavni komunikatori. Visokotechnološka sredstva obuhvaćaju sofisticirane uređaje i softver koji zahtijevaju specijalizirane vještine i pristup tehničkoj podršci, a često su skupi i nepristupačni, kao što su uređaji za upravljanje računalom pogledom (Eyegaze) ili jedinice za pretvaranje teksta u govor. Za učinkovitu primjenu asistivne tehnologije važno je provesti detaljnu procjenu korisnika koja uključuje postavljanje ciljeva, odabir odgovarajućih rješenja, nabavu i implementaciju tehnologije, kontinuirano praćenje napretka i pružanje podrške pri korištenju, kako bi se osiguralo da svaki korisnik dobije adekvatne uređaje i rješenja (Pinjatela i Vinceković, 2023).

1.5. Edukacijski rehabilitator u školi

Edukacijski rehabilitator u školskom sustavu može obavljati više različitih uloga, uključujući pozicije učitelja, predmetnog profesora i stručnog suradnika, a njegova je uloga izuzetno važna u procesu odgoja i obrazovanja. Osim što poučava učenike adaptivnim vještinama i vještinama svakodnevnog života, edukacijski rehabilitator pruža značajnu podršku učenicima s teškoćama i djeluje kao savjetnik za sve koji rade s tim učenicima u školi. Ovaj stručnjak je također kreativan i otvoren za istraživanje novih materijala i metoda koje mogu poboljšati položaj učenika s teškoćama, kako u školi, tako i u širem društvenom kontekstu. Očekivanja od edukacijskog rehabilitatora su visoka, a njegova uloga se značajno promijenila u odnosu na ranije razdoblje, kada je bio isključivo učitelj. Stoga je kontinuirano obrazovanje i usavršavanje ovog stručnjaka ključno za njegov uspjeh u radu (Plastić, 2020).

2. Problem i cilj istraživanja

U skladu s problemom istraživanja, koji se odnosi na trenutno stanje sustava odgoja i obrazovanja učenika s motoričkim poremećajima, kao i na suradnju stručnjaka međusobno te s roditeljima, definiran je cilj istraživanja. Cilj je usmjeren na stjecanje uvida u iskustva odgoja i obrazovanja djece s motoričkim poremećajima u Sisačko-moslavačkoj županiji iz perspektive stručnjaka edukacijskih rehabilitatora. U skladu s postavljenim ciljem istraživanja, oblikovano je sljedeće istraživačko pitanje vezano uz odgoj i obrazovanje djece s motoričkim poremećajima u SMŽ iz perspektive edukacijskih rehabilitatora:

1. “Kakvi su stavovi i iskustva edukacijskih rehabilitatora s vrstama programa i oblicima školovanja učenika s motoričkim poremećajima?”

3. Metode

3.1. Sudionici istraživanja

U istraživanju je korišteno namjerno neprobabilističko uzorkovanje pri odabiru sudionika istraživanja. Namjerno uzorkovanje je vrsta uzorkovanja u kojoj istraživač s točno određenom svrhom ili namjerom odabire određene sudionike. Kriteriji izbora sudionika su ili što bolja informiranost sudionika o temi razgovora ili veća raznovrsnost perspektiva ili pak homogenost s obzirom na određeno obilježje. Namjerni odabir sudionika u istraživanje je usmjeren na pronalaženje i uključivanje upravo najinformativnijih ispitanika koji imaju veliko iskustvo s predmetom istraživanja (Miles i Haberman, 1994 prema Horvat, 2023). U ovom kvalitativnom istraživanju kriteriji za odabir sudionika istraživanja bili su: završen diplomski studij edukacijske rehabilitacije na edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, minimalno deset godina iskustva rada u sustavu odgoja i obrazovanja, zaposlenost na mjestu učitelja-edukacijskog rehabilitatora u Sisačko-moslavačkoj županiji te iskustvo u radu s učenicima s motoričkim poremećajima. Ispitanici i istraživač se većinski poznaju sa stručne prakse u školi, gdje su i provedeni intervjui. Sudionici su pozvani putem e-mail informativnog obrasca i zamolbe da budu dijelom istraživanja uz kratak opis istraživanja. Prije provedbe istraživanja, sudionicima je objašnjen cilj i način provedbe istraživanja, njihova uloga u istraživanju kao i prava koja ima tijekom sudjelovanja u istraživanju. Prije same provedbe istraživanja sudionici su potpisali Sporazum istraživača i sudionika istraživanja, osmišljen za potrebe ovog istraživanja. Sudionici istraživanja su žene, diplomirane edukacijske rehabilitatorice zaposlene na mjestu učitelja-edukacijskog rehabilitatora u Sisačko-moslavačkoj županiji s minimalno deset godina iskustva u radu te sa iskustvom u radu s učenicima s motoričkim poremećajima.

3.2. Metode prikupljanja podataka

Ovo istraživanje imalo je za cilj steći uvid u perspektive edukacijskih rehabilitatora o obrazovanju i odgoju učenika s motoričkim poteškoćama, bilo da su njihova iskustva pozitivna ili negativna. Kako bi se ostvario ovaj cilj, najprikladnija metoda za prikupljanje podataka bila je polustrukturirani intervju. Ova vrsta intervju temelji se na unaprijed osmišljenim pitanjima koja su oblikovana prema teorijskom okviru koji podržava obrazovanje i odgoj učenika s motoričkim poteškoćama. Iako istraživač ima pripremljen vodič s temama i okvirnim pitanjima, intervju omogućuje fleksibilnost i slobodu u odgovaranju sudionika, kao i otvaranje novih tema koje se pokazu relevantnima (Mihaljević, 2010). U ovom istraživanju, pitanja za intervju bila su formulirana na temelju postojećih saznanja o obrazovanju djece s motoričkim poremećajima, te su obuhvatila teme poput radnog iskustva u sustavu obrazovanja, rada s učenicima s motoričkim poteškoćama, korištenja asistivne tehnologije, karakteristika učenika, prilagodbe obrazovnih programa, suradnje s roditeljima i stručnjacima, te pitanja inkluzije.

U nastavku su navedena pitanja postavljena u okviru polustrukturiranog intervju:

Pitanja za intervju:

1. Koliko godina iskustva imate u radu u sustavu odgoja i obrazovanja?
2. Jeste li na radnom mjestu stručnog suradnika ili učitelja- edukacijskog rehabilitatora?
3. Jeste li se u radu susreli s učenicima s motoričkim poremećajima?
5. Imate li sada kojeg učenika u radu s motoričkim poremećajima?
6. Je li riječ o lakšim , umjerenim ili težim motoričkim poremećajima?
6. Možete li mi reći nešto više informacija o tom učeniku/ci ?
7. Pohađa li on/a nastavu po redovitom ili posebnom odgojno- obrazovnom programu?
8. Pohađa li učenik nastavu u redovitom razrednom odjelu, dijelom u redovitom, a dijelom u posebnom, u posebnom odjelu ili u odgojno- obrazovnoj skupini?
9. Je li oduvijek pohađao nastavu po posebnom programu? Ako ne, kako je došlo do promjene? Zna li kakve su bile reakcije roditelja i samog učenika?
10. Je li primjereni oblik školovanja utvrđen odlukom stručnog povjerenstva?
11. Kako se učenik snalazi u razrednom odjelu?
12. Kakve su njegove obrazovne kompetencije?
13. Kakav je odnos s vršnjacima?
15. Ima li učenik pomoćnika u nastavi? Kakvu podršku pruža pomoćnik?
16. Kakva je suradnja s roditeljima?
16. Kakva Vam je suradnja s drugim stručnjacima?
17. Polazi li učenik kakvu terapiju izvan škole? Ako da o kojoj se terapiji radi?
18. Koristite li asistivnu tehnologiju u nastavi? Ako da, koju?
19. Provodite li dodatne odgojno- obrazovne i rehabilitacijske programe? (program edukacijsko-rehabilitacijskih postupaka, program produženoga stručnog postupka, rehabilitacijski programi.)
20. Što biste rekli kakva je arhitektonska prilagodba namijenjena učenicima s motoričkim poremećajima u Vašoj školi?
21. Kakva su Vaša iskustva u radu s učenicima s motoričkim teškoćama te njihovim oblikom školovanja
22. Što mislite treba li se inkluzija učenika s motoričkim teškoćama poboljšati? Što predlažete?

3.3. Način prikupljanja podataka

Prije samog provođenja istraživanja, detaljno se planiralo svaki korak. To je uključivalo proučavanje literature radi sastavljanja teorijskog okvira istraživanja, definiranje ciljeva i istraživačkih pitanja, pripremu sporazuma između istraživača i sudionika, planiranje intervjua i izradu protokola s pitanjima, kao i organizaciju mjesta provedbe istraživanja. Istraživanje je provedeno u Sisačko-moslavačkoj županiji između ožujka i lipnja 2024. godine. Intervjui su trajali u prosjeku oko 15 minuta, tijekom kojih su obrađena sva pitanja iz protokola. Prije početka istraživanja osigurani su optimalni uvjeti za sudionike kako bi se osjećali ugodno, a istraživanje je prošlo neometano. Atmosfera tijekom intervjua bila je opuštena, a sudionici su pokazali suradljivost i interes. Svi intervjui su snimljeni diktafonom na mobitelu, a nakon toga su audio snimke vjerno transkribirane. Kako bi se očuvala etičnost istraživanja, istraživač se pridržavao Etičkog kodeksa istraživanja u znanosti i visokom obrazovanju (Odbor za etiku u znanosti i visokom obrazovanju, 2006). Prije početka intervjua, sudionici su upoznati s ciljem istraživanja, svojim pravima i detaljima istraživačkog procesa, nakon čega su potpisali Sporazum istraživača i sudionika. Posebna pažnja posvećena je dobrovoljnom sudjelovanju, povjerljivosti i anonimnosti prikupljenih podataka (Odbor za etiku u znanosti i visokom obrazovanju, 2006). Pored toga, istraživači su strogo poštovali Članak 2. Etičkog kodeksa, u kojem se naglašava važnost prikupljanja podataka prema najvišim etičkim i znanstvenim standardima te poduzimanja svih potrebnih mjera za osiguranje točnosti i istinitosti podataka, uz detaljnu dokumentaciju izvora i kvalitete prikupljenih podataka (Odbor za etiku u znanosti i visokom obrazovanju, 2006).

4. Kvalitativna analiza

U ovom istraživanju korištena je tematska analiza kao metoda kvalitativne analize podataka (Braun, Clarke, 2006). Unutar ove analize primijenjena je realistička metoda koja se fokusira na iskustva, značenja i doživljaje sudionika. Također, korišten je pristup teoretske tematske analize, koji se oslanja na teorijske pretpostavke kako bi se došlo do rezultata "odozgo prema dolje". Na temelju razine prepoznavanja tema provedena je semantička analiza, koja se usredotočuje na značenja unutar izjava sudionika (Braun, Clarke, 2006, str. 13). Semantička analiza podrazumijeva da se istražuju samo značenja koja sudionici izlažu u svojim odgovorima. Proces analize podataka uključuje kodiranje, gdje se podaci sažimaju kako bi se istaknule ključne izjave sudionika i oblikovale teme na temelju prikupljenih informacija. Teme se razvijaju iz ciljeva istraživanja i istraživačkih pitanja, ali su posebno dragocjene one koje sami sudionici ističu tijekom istraživanja. Prije kodiranja, audio zapisi intervjua su transkribirani, a transkripti su uređeni različitim bojama za označavanje značajnih izjava, tj. odgovora sudionika. Koraci kodiranja u tematskoj analizi uključuju otvoreno kodiranje, pri čemu se izjave sudionika pretvaraju u kodove, zatim se traže teme koje proizlaze iz kodiranih podataka, te se oblikuju podteme koje predstavljaju specifičnosti ili sličnosti u značenjima o kojima govore više sudionika (Braun i Clarke, 2006). Krajnji cilj analize je prikazati i objasniti kontekst te uspostaviti veze među dobivenim temama.

U nastavku poglavlja slijedi Tablica 1. koja prikazuje tijek kvalitativne analize podataka, a u kojoj su istaknute glavne teme, podteme te kodovi koji su nastali kao odgovor na istraživačko pitanje:

1. "Kakvi su stavovi i iskustva edukacijskih rehabilitatora o vrstama programa i oblicima školovanja učenika s motoričkim poremećajima?"

Tablica 1-7 :Prikaz tema i podtema s kodovima za istraživačko pitanje: „Kakvi su stavovi i iskustva edukacijskih rehabilitatora o vrstama programa i oblicima školovanja učenika s motoričkim poremećajima?“

„Odgoj i obrazovanje djece s motoričkim poremećajima u Sisačko-moslavačkoj županiji iz perspektive edukacijskih rehabilitatora“

Tablica 1. TEMATSKO PODRUČJE: ISKUSTVA EDUKACIJSKIH REHABILITATORA U RADU S UČENICIMA S MOTORIČKIM POREMEĆAJIMA	
TEME/PODTEME	KODOVI
ISKUSTVA U RADU	Trenutno iskustvo u radu s učenicom s motoričkim poremećajima
	Specifična iskustva s dva učenika s motoričkim poremećajima
	Dosadašnje spoznaje i dojmovi u radu s učenicima s motoričkim poremećajima
	Prošlo iskustvo u radu s učenicom s motoričkim poremećajima
	Težina te ljepota posla edukacijskog rehabilitatora
	Laki, umjereni i teški motorički poremećaji
	Mišićna distrofija, Spina bifida, Cerebralna paraliza, Mowat- Wilson sindrom

Vežano uz tematsko područje **Iskustva edukacijskih rehabilitatora u radu s učenicima s motoričkim poremećajima**, edukacijski rehabilitatori navode svoja prošla i sadašnja iskustva te spoznaje i dojmove u radu s učenicima s različitim stupnjevima i vrstama motoričkih poremećaja. Edukacijski rehabilitatori navode neka od svojih **trenutnih iskustva u radu** („Susrela sam se i u radu imam jednog učenika sa motoričkim poremećajima.“ -Sudionik1_Sk) te se prisjećaju svojih **prošlih upečatljivih iskustava** u radu s učenicima s motoričkim poremećajima („ Imala sam evo dva možda upečatljiva učenika s motoričkim poremećajima...“-Sudionik4_Pop). Navode neke svoje **spoznaje i dojmove** u radu s tom populacijom učenika („Moja iskustva su manje više pozitivna...“-Sudionik6_Kt) te ističu **težinu, ali nadasve ljepotu** rada kao edukacijski rehabilitator („To je ono što smo mi izabrali i to volim raditi. Ovo iscrpljuje emocionalno i psihički. Ali kažem, ono što sam si odabrala tu se ne bi ni smjela, niti se hoću žaliti.“ - Sudionik2_Sk). Sudionici navode kako su se u radu susreli s učenicima s **lakim, umjerenim i teškim motoričkim poremećajima** (...“jedan je imao umjerene, jedan teže motoričke poremećaje.“- Sudionik4_Pop) te različitim **vrstama, odnosno dijagnozama** (...“Ovako, imali smo tog učenika, također s cerebralnom paralizom . Drugi učenik je bio u invalidskim kolicima i u redovnom razredu, spina bifida.- Sudionik3_Sk).

Tablica 2. TEMATSKO PODRUČJE: KARAKTERISTIKE UČENIKA S MOTORIČKIM POREMEĆAJIMA

TEME/PODTEME	KODOVI
KARAKTERISTIKE UČENIKA	
Fizičke ,emocionalne i intelektualne karakteristike učenika	Individualnost svakog učenika
	Intelektualne teškoće
	Govorno- jezične teškoće
	Teškoće pažnje i koncentracije
	Poremećaji ponašanja
	Emocionalne teškoće
	Psihički poremećaji
	Teškoće grube i fine motorike
	Samostalnost
	Nezadovoljstvo
	Povećani indeks tjelesne mase
	Toalet trening
	Teškoće hranjenja

Interesi učenika	Interes za djevojke
	Interes za glazbu
	Interes za filmove
	Interes za rezanje škarama
	Interes za odrasle osobe
Vrsta i stupanj potrebne podrške	Verbalna podrška
	Fizička podrška
	Gestovna podrška
	Vizualna podrška
	Potpuna / djelomična podrška
Posljedica motoričkih poremećaja	Smrtni ishod

U okviru istraživačkih pitanja koja se odnose na tematsko područje **Karakteristika učenika s motoričkim poremećajima**, sudionici su navodili **fizičke, emocionalne te intelektualne karakteristike** učenika s motoričkim poremećajima. Prije svega, važno je istaknuti **individualnost svakog učenika**, odnosno njegove osobnosti, potreba i mogućnosti. Sudionici navode kako su kod njihovih učenika osim motoričkih poremećaja bile prisutne i **intelektualne teškoće** (...a on je imao i mentalnu retardaciju...-Sudionik5_Kt, ...“obojuca imaju snižene intelektualne sposobnosti, ovaj dječak s mišićnom distrofijom ima lake, a ovaj dječak umjerene intelektualne teškoće.“- Sudionik4_Pop), **govorno- jezične teškoće**, u obliku da je učenik neverbalan (Nije verbalan, dosta teško dijete za rad“...Sudionik6_Kt) te da nije prisutna funkcionalna komunikacija („Sad da ga pitate je li želi kruh, on ima odgovor da na pitanje. Međutim, taj odgovor da nije uvijek funkcionalan.“- Sudionik1_Sk). Od ostalih pridruženih teškoća, sudionici navode **emocionalne teškoće te psihičke poremećaje**(„ On ima i dosta tih nekakvih emocionalnih i psihičkih poteškoća“...- Sudionik2_Sk), **teškoće pažnje i koncentracije, poremećaje ponašanja**(„ Nije to bio bijes, više nekakvi tantrumi, ali moglo se to sve hendlati.“-Sudionik2_Sk) te opisuju **teškoće grube i fine motorike** s kojima se susreću učenici s motoričkim poremećajima („Otežano drži olovku, žlicu, i slično ,ali je vrlo uporan , borben“ ...- Sudionik4_Pop, „Negdje tamo treći razred osnovne škole, redovne se primijetilo da pada bez ikakvih prepreka, bez razloga, da je u trčanju gegast, da se ne može na tobogan popeti.“- Sudionik5_Kt), dok s druge strane navode učenike koje odlikuje **samostalnost prilikom kretanja**(„Učenik je pokretan, samostalno je pokretan...“-Sudionik1_Sk). Učenici s motoričkim poremećajima koje navode sudionici često nemaju odrađen **toalet trening** (Znači korisnik je pelena, ne koristi se rukama i nogama, treba mu pomoć u svakodnevnim aktivnostima, ukoliko ih uopće želi obavljati“...Sudionik6_Kt) te su ovisni o pomoći drugih u obavljanju svakodnevnih aktivnosti, poput **hranjenja** („Ne pije tekućinu, neće ništa pojesti od nikoga, isključivo od mame.“-Sudionik6_Kt), uslijed čega je česta pojava **nezadovoljstva** (... ali on je bio baš onako opisom pravi tjelesni, ajmo reći tako invalid koji je bio ljutit na sve prepreke...U biti dosta je bio onako, jao meni, jel, da svi se okreću k njemu.“- Sudionik5_Kt). Od fizičkih karakteristika učenika, sudionici navode **povećani indeks tjelesne mase** („Tako da je dosta on bio ogroman, jer je bio onako nuđen sa svim šta hoće jesti.“-Sudionik5_Kt, „On je težak, visok, u spazmu konstantno i bojimo ga se dirati.“ Sudionik6_Kt) te ono što svakom od njih teško pada, prisjećaju se najgore **posljedice motoričkog poremećaja, smrtnog ishoda** učenika s motoričkim poremećajima s kojim su se susreli u svom radu (...Kod dječaka koji ima mišićnu distrofiju, odnosno imao je jer on je preminuo...“-Sudionik4_Pop, „On je kad je napunio 19 godina od posljedice te kronične bolesti umro. .“-Sudionik5_Kt). Kod učenika su bili prisutni različiti interesi, za djevojke (Jako ima interes za cure.“-Sudionik1_Sk), rezanje škaricama(„Voli škarice.“-Sudionik1_Sk), narodnu muziku te filmove („On je uglavnom provodio vrijeme gledajući filmove, slušajući muziku, narodnu muziku...“-Sudionik5_Kt) te odrasle osobe, a ne za vršnjake u razrednom odjelu („Znači, on dolazi sa voljom ovdje, ali uglavnom gleda odrasla osobe, ne družu se s djecom.“-Sudionik6_Kt). S obzirom na navedene karakteristike učenika, potrebni su im različiti **stupnjevi i vrsta podrške**, („ Kada bi govorili o vrsti podrške, potrebna je stalna podrška, fizička, gestovna i vizualna. Morali bi u radu s njim napraviti sveobuhvatni tretman...“- Sudionik1_Sk), „Znači, on je dijete sa teškim motoričkim oštećenjima, koje je potpuno ovisno od tuđe pomoći i njege te ima pelenu.“-Sudionik6_Kt).

Edukacijski rehabilitatori dotakli su se i predmeta **interesa** učenika , pa tako učenici imaju **interes za djevojke** (Jako ima interes za cure.“-Sudionik1_Sk), **rezanje škaricama** („Voli škarice.“-Sudionik1_Sk) prilikom čega inicira i provodi interakciju s drugim učenicima, **filmove i glazbu**(On je uglavnom provodio vrijeme gledajući filmove, slušajući muziku, narodnu muziku...“-Sudionik5_Kt) te **odrasle osobe**(„Znači, on dolazi sa voljom ovdje, ali uglavnom gleda odrasla osobe,ne druži se s djecom.“-Sudionik6_Kt) s kojima provodi dosta svog slobodnog vremena. .

Tablica 3. TEMATSKO PODRUČJE: OBRAZOVANJE UČENIKA S MOTORIČKIM POREMEĆAJIMA

TEME/PODTEME	KODOVI
OBRAZOVANJE	
Različitost oblika i vrste školovanja	Proces tranzicije iz redovnog u posebni razredni odjel
	Proces tranzicije iz posebnog razrednog odjela u skupinu
	Proces tranzicije iz osnovne u srednju školu
	Uloga Hrvatskog Zavoda za zapošljavanje
	Odluka stručnog povjerenstva o primjerenom obliku školovanja
	Suglasnost roditelja o primjerenom obliku školovanja
	Potrebno informiranje šire javnosti
	Nastavak školovanja/ Radno osposobljavanje
	Individualni kurikulum
	Neinformiranost poslodavaca
Specifične i individualne reakcije	Uvjeti na tržištu rada nakon škole
	Neprihvatanje od strane roditelja
	Realno sagledavanje situacije od strane roditelja
	Reakcije i prilagodba učenika
	Grupiranje učenika unutar posebnih odjela

Odnos s vršnjacima	Iniciranje interakcije izvan odjela
	Biranje društva
	Zadirivanja
	Izbjegavanje interakcija
Dodatni odgojno- obrazovni i rehabilitacijski programi	Neprovođenje dodatnih odgojno- obrazovnih i rehabilitacijskih programa
Uloga pomoćnika u nastavi	Asistent u nastavi kao posrednik u komunikaciji
	Asistent u nastavi kao vrlo važna pomoć u svakodnevnim i školskim aktivnostima

Edukacijski rehabilitatori prisjećaju se **obrazovanja učenika s motoričkim poremećajima** u okviru istoimenog tematskog područja. U svojim odgovorima obuhvaćaju **tranziciju iz redovnog u posebni razredni odjel**(„Obojica su bila isprva u redovnoj školi, po prilagođenom programu. Jedan nam je došao nekako u petom razredu kod nas, a drugi je došao u drugom ili trećem razredu osnovne škole.“-Sudionik2_Sk, ...“premda su oba krenula po redovnom programu, prvi učenik sa mišićnom distrofijom je krenuo u prvi razred po redovnom programu i onda došao u drugi razred u posebni odjel, dok je drugi učenik, ja mislim došao u trećem razredu.“-Sudionik4_Pop, „Prvo je išao po redovnom, u područnu školu, a onda je iza toga prešao posebni razredni odjel...“-Sudionik5_Kt) **te tranziciju iz posebnog razrednog odjela u skupinu**(„Do jedno prvog ili drugog razreda se školovao po posebnom programu, ali u razredu. Sada je u odgojno-obrazovnoj skupini.“-Sudionik1_Sk) **odlukom stručnog povjerenstva**(...Otišlo se na komisiju ponovno, povjerenstvo, kako to već ide i onda je doneseno novo rješenje nakon ponovne procjene.“-Sudionik1_Sk, „Pa u ovom slučaju ne, zato što je Luka dobio odbijenicu od stručnog povjerenstva, međutim majka se žalila jer škola nema uvjete za primiti uopće takvog učenika...“-Sudionik6_Kt) i samih **reakcija i prolagodba učenika**(...Okej to funkcionira, ali bio je taj moment prilagodbe malo teži, jednom i drugom.“-Sudionik4_Pop) i **suglasnosti roditelja o tom primjerenom obliku školovanja** pri čemu nailazimo na **suglasnost**, ali i **neprihvatanje od strane roditelja**(To je bio jedan partnerski odnos između tadašnje edukacijske rehabilitatorice i roditelja. Oni su odradili jedan vrlo ugodan informativan razgovor da bi učeniku trebao drugi program koji bi zadovoljavao njegove potrebe. Roditelji su se složili s time.“-Sudionik1_Sk) „Reakcije roditelja su bile teške. Jedna mama se strašno teško mirila s tim... I onda je ustvari bio tata taj koji je to sve prekinuo i rekao je sad je dosta i dao suglasnost.... Ali tu sam imala daleko bolju suradnju s mamom. Mama je bila realnija. Vidjela je da ne može jednostavno savladavati program.“-Sudionik2_Sk)„U oba slučaja su roditelji bili suglasni , oni su htjeli probati redovni program ali čak bi i uz pomoćnicu to bilo dosta otežano tako da su roditelji vrlo brzo se složili s tim da djeca krenu u njima prilagođeniji oblik školovanja .“-Sudionik4_Pop). U skladu sa svojim mogućnostima, učenici imaju različite obrazovne kompetencije, ali uz odgovarajuću prilagodbu i **individualni kurikulum** („Mislim, to je bio poseban program, ali bez obzira na to on se i dalje prilagođava. Imamo ga dakle za sve, ali se opet za svakog učenika po putu on prilagođava.“-Sudionik2_Sk) ostvaruju ono što je u granicama njihovih mogućnosti „Oboje se dobro snalaze, pogotovo stariji učenik u drugom razredu koji ima samo dva učenika u razredu, što omogućava da sjedimo s njim jedan na jedan i ono što ne ide dodatno proradimo bez obzira na postojanje pomoćnice u nastavi.“(Sudionik3_Sk) „Znači njemu nije trebala nekakva pomoć u obrazovanju jer je dobio takvu prilagodbu u skladu s njegovim sposobnostima... matematika mu je išla izrazito teško...“(Sudionik5_Kt),...“znači on ne govori, ne surađuje, znači ništa.“(Sudionik6_Kt) Još jedna tranzicija koja je važna za samog učenika je **tranzicija iz osnovne u srednju školu** kao **nastavak školovanja** prilikom čega je važna **uloga Hrvatskog zavoda za zapošljavanje**(„Što se tiče pohađanja nastave u osnovnoj školi, oboje su bili uključeni u redovne razredne odjele i sukladno njihovim sposobnostima ih je Hrvatski zavod za zapošljavanje usmjerio k nama...Znači, ono što je važno je da nam učenike usmjerava Hrvatski zavod za zapošljavanje, a roditelj je taj koji će tu preporuku poslušati ili neće.

Mi nikoga ne možemo prisiliti.“-Sudionik3_Sk) ili ako učenik to nije u mogućnosti, provodi se **radno osposobljavanje**(„Nije bio za srednju školu, za pomoćno zanimanje, ali ga je mama prebacila kod kolega u Petrinju. On se u Petrinji može radno osposobljavati do 21. godine.“- Sudionik2_Sk). Posebno teško može biti razdoblje na tržištu rada poslije srednje škole gdje je najveći problem **neinformiranost poslodavaca** („Ovisi od zanimanja do zanimanja i o poslodavcu kojemu je prvi njegov profit, a koliko tko ima razumijevanja je na njemu.“-Sudionik3_Sk)te je u tu svrhu od velike potrebe **informiranje šire javnosti** (Što se tiče razumijevanja okoline, tu ima puno posla, ali mislim da je škola manji problem, a da je veći poslije svijet rada i poslodavci i njihovo razumijevanje.“-Sudionik3_Sk)o mogućnostima osoba s invaliditetom te naravno o njihovim pravima. Učenici se uglavnom **grupiraju unutar posebnih razrednih odjela** („Što se tiče samog razrednog odjela , gledajte oni funkcioniraju kao i svi ostali tinejdžeri, imaju svoje grupe. Uglavnom se naši učenici iz posebnih odjela vole grupirati zajedno.“-Sudionik3_Sk), ali su većinski **prihvaćeni od strane vršnjaka**(„Druga djeca su ga lijepo prihvatila i mogao je naći suradnju sa drugim učenicima.“-Sudionik1_Sk, „Prihvaćeni jesu, naši učenici s teškoćama u razvoju su sastavni dio naše škole već dugi niz godina i svi su prihvaćeni u školskoj zajednici.“-Sudionik3_Sk),...“Bez obzira na to, oni su prihvaćeni od svojih vršnjaka “ -Sudionik4_Pop)

te nerijetko **iniciraju interakcije izvan posebnih odjela** s učenicima tipičnog razvoja ili s učenicima s teškoćama izvan njihovog odjela(„On je izrazito topao i jako je interaktivan. On traži interakciju sa drugim učenicima...Čak i sa učenicima koji nisu s nama u skupini.“ -Sudionik1_Sk, Dio učenika, pogotovo putnika vidimo da kontaktiraju normalno sa drugom djecom u autobusu, osobito s onima koje poznaju iz osnovne škole.“_Sudionik3_Sk) , no nažalost kao i sva djeca nisu izuzeta od povremenih **zadirivanja**(... „tu ima i zadirivanja i nekakvih komentara.“-Sudionik3_Sk) te isto tako imamo učenike koji **izbjegavaju interakcije** te pažljivo **biraju društvo** s kojim se žele družiti(„Pa on je imao svoje vjerojatno po osobnosti dječake koji su mu bili više dragi...On je uvijek birao, da ne kažem, on je birao sebi društvo i to su bila dva dječaka... ..ali eto, kasnije je nekako sve više on gubio volju kako je bolest napredovala za školu i za društvo.“-Sudionik5_Kt), „Pa L. voli biti okružen društvom, ali ne s djecom. S vršnjacima nema nekakvog pretjeranog kontakta. Išao je u vrtić i voli djecu, ali da ga ne diraju previše.“-Sudionik6_Pop).Učitelji edukacijski rehabilitatori navode kako **ne provode dodatne odgojno- obrazovne i rehabilitacijske programe** iz raznih razloga, jer im satnica ne dozvoljava, jer nemaju dozvolu za to ili ih nemaju u svom zaduženju (...“on nije u nijednom dodatnom edukacijsko-rehabilitacijskom programu, osim sa logoterapijom, dok je logopedica bila tu.“-Sudionik1_Sk), „Mi smo vezani sa našim programom i našim zaduženjima, našim satnicom. Tako da van te satnice mi ne možemo ništa ovdje u školi provoditi.“ - Sudionik2_Sk) *Provodite li dodatne odgojno- obrazovne i rehabilitacijske programe?* „Ne, niti imamo dozvolu za to.“-Sudionik3_Sk),„Mi u svome dnevnom zaduženju nemamo taj dio produženog stručnog tretmana...“-Sudionik5_Kt), „Ne, ne. U ovoj školi ne.“-Sudionik6_Kt). Većim dijelom učenici imaju **pomoćnika u nastavi** koji im je **posrednik u komunikaciji** s ljudima iz okoline(„Nije baš previše išao u kontakt sa drugom djecom ,dakle pomoćnik je bio most između svih nas, da.“-Sudionik2_Sk) te predstavlja **vrlo važnu pomoć u svakodnevnim i školskim aktivnostima**(„On ima pomoćnika u nastavi i pomoćnik u nastavi ga vodi na hranu ili na toalet ili u dvoranu.“-Sudionik1_Sk).

Tablica 4. TEMATSKO PODRUČJE: SURADNJA S RODITELJIMA I STRUČNJACIMA

TEME/PODTEME	KODOVI
SURADNJA	
Važnost partnerskog odnosa roditelja i stručnjaka	Komunikacija s roditeljima u interesu djeteta
	Zajednički cilj roditelja i stručnjaka
	Prezaštićeni odnos roditelja
	Potrebe za prilagodbom u komunikaciji
	Pozitivna iskustva suradnje s roditeljima
	Važnost razgovora i informiranje roditelja
	Empatija i razumijevanje
Suradnja sa stručnjacima izvan škole	GDPR
	Nepostojanje suradnje
	Potreba za suradnjom
	Potreba za mobilnim stručnim timom
Suradnja sa stručnjacima unutar škole	Nedovoljno stručnjaka unutar škole
	Podrška od strane stručne službe škole
	Neuključivanje pedagoške službe ako nije nužno
	Važnost povećanja broja stručnjaka edukacijsko-rehabilitacijskog profila u školama
	Potrebne edukacije učitelja
Potrebni terapijski postupci izvan škole	Fizioterapija
	Radna terapija
	Senzorna terapija
	Toplice
	Logoterapija
	Hipoterapija

Od iznimne važnosti za edukacijske rehabilitatore je **suradnja s roditeljima i stručnjacima unutar i izvan škole** jer samo na taj način zajedničkim snagama mogu raditi za dobrobit djeteta. Stoga, najvažniji je **partnerski odnos roditelja i stručnjaka te komunikacija s roditeljima u interesu djeteta** i njihov **zajednički cilj** ((Roditelji su izrazito topli. Suradnja s roditeljima je partnerska. Imamo jedan partnerski odnos u kojem roditelji i ja kao razrednik komuniciramo o najboljem interesu djeteta, odnosno učenika. Znači, naš cilj je on...“-Sudionik1_Sk)u svrhu **pozitivnih iskustava u suradnji s roditeljima**(Imala sam svih ovih 20 godina, ne mogu reći, imala sam lijepu suradnju s roditeljima.“-Sudionik2_Sk), „Mogu reći da je suradnja u globalu korektna.“-Sudionik3_Sk), pogotovo u slučajevima ako imamo **prezaštitnički odnos roditelja prema djetetu**(...“ Oni su jednostavno bili jako njemu okrenuti, čak i onako prezaštitnički možda.“-Sudionik5_Kt) kada nam je jako važan **razgovor i informiranje roditelja** o svemu te **empatija** u razgovoru(„Kod dječaka koji ima mišićnu distrofiju, odnosno imao je jer on je preminuo, oni su naravno jako zaštitnički prema njemu bili nastrojeni što je razumljivo.“...“ovaj drugi dječak koji sada pohađa naše odjele je jedino dijete, majka je dugo bila samohrana te je ona posebno osjetljiva te tu isto treba dozirati i u komunikaciji s njom biti oprezan.“-Sudionik4_Pop), no naravno da postoje i neka **negativna iskustva u suradnji** (...s tim da nisu baš bili za suradnju“-Sudionik5-Kt) koja se ponekad ne mogu izbjeći ako roditelji suradnju odbijaju. **Suradnja sa stručnjacima unutar škole** je zadovoljavajuća te edukacijski rehabilitatori kazuju kako imaju **podršku od stručne službe škole**(„Suradnja nam je odlična, kad god trebamo pomoć uvijek je imamo, podršku, ideje.. i s ravnateljicom, pedagoginjom i psihologinjom nema uopće problema.“-Sudionik4_Pop) iako se trude **ne uključivati pedagošku službu**(„Imamo dvije pedagoginje, od kojih je jedna više posvećena radu s našim učenicima, ali mi nastojimo rješavati stvari unutar naših posebnih odjela bez uključivanja pedagoga jer mi strašno dobro poznajemo tu djecu...“-Sudionik3_Sk) u neke slučajeve koje mogu sami riješiti, ali prisutan je **nedostatak stručnog kadra**(„Pa iskreno, unutar škole, što se tiče nekakvog stručnog kadra, mi ga nemamo...“-Sudionik2-Sk, „Tada je u školi bio samo pedagog...“-Sudionik5_Kt, „Tu njemu bi kao prvo trebao fizioterapeut kojeg mi nemamo. S druge strane, trebao bi mu njegovatelj, možda radni terapeut. Sve to mi nemamo.“-Sudionik6_Kt) što predstavlja problematiku te je **potrebno povećati broj stručnjaka edukacijsko- rehabilitacijskog profila u školama** (...“ja osobno mislim...da bi sve jedna škola, bez obzira na broj djece, trebala psihologa i edukacijskog rehabilitatora, barem nekog edukacijskog profila, koji će između ostalog biti educirani o listama procjene koje se mogu provoditi da bi se i napravio provjeren program i pratio napredak te vidjelo što se ostvarilo na kraju školske godine.“ -Sudionik1_Sk) i naposljetku i **educirati učitelje**(...“ Ja bih rekla da je tu prva greška neke inkluzije. Učitelji nisu educirani takvom načinu procjene tih učenika. Da napišu programe, da napišu IOP i slično...Međutim, sam početak inkluzije uključuje obrazovanje o svemu tome ljudi koji rade tamo, a to su učitelji prvenstveno.“- Sudionik1_Sk).

Učenici polaze brojne **potrebne terapijske postupke izvan škole**, kao što su **fizioterapija, radna terapija, rehabilitacijski postupci u toplicama, logoterapija, hipoterapija te medicinski postupci i zbrinjavanje**(...“A od drugog je mama fizioterapeut ...tako da je bio i uključen u sve moguće terapije. Išao je na radne terapije i sensoriku u sklopu male kuće.“-Sudionik2_Sk, „Evo, ovaj učenik koji nam je stariji on redovito ima periode kada ga nema, evo i sljedeći tjedan ide na Goljak, povremeno ide na rehabilitacijske postupke u toplicama tako da ga nema po mjesec dana u komadu. Druga učenica čeka operaciju jer je problem kraća tetiva na jednoj nozi u odnosu na drugu, a njoj je ta ideja silno mrska jer je oporavak težak, ali znam da će to morati proći.“-Sudionik3_Sk, „Oba su imala fizioterapeuta kod kuće i logopeda čini mi se obojica kad su bili mladi, kasnije mislim da više ne.“-Sudionik4_Pop, „Pa on ide na logoterapiju, ide na terapiju jahanjem, dva puta godišnje ide i na Goljak, idu sad i negdje na more, ne znam gdje točno, mislim u Crikvenicu.“-Sudionik6_Kt). Kada govorimo o suradnji sa stručnjacima izvan škole koji provode već spomenute terapije i tretmane s učenicom, sudionici kazuju kako s njima **nemaju suradnju** jer za time nema potrebe(...“Mi nemamo nešto pretjerano kontakta s njima, ali mislim sve informacije dobijemo od nje, pa tako da nije bilo potrebe nekakve.“-Sudionik6_Kt) te kako je to **sukladno pravilima GDPR-a** tj. Općoj uredbi o zaštiti podataka učenika(...“nemamo suradnju. Mi znamo dobiti neku dokumentaciju u školu, što nam roditelji donesu, ali u principu nismo u kontaktu sa drugim profesijama. Ja se držim GDPR-a, u principu to je odavanje informacija škole o učeniku...“-Sudionik1_Sk) te da jedino vide dokumentaciju od tih istih stručnjaka koju im prosljede roditelji učenika. S druge strane, jedan sudionik kazuje kako ima **potrebu za suradnjom sa stručnjacima izvan škole** te kako bi mu to bilo od velike pomoći, kao i **mobilni stručni tim** u samoj školi(„Pa ono što bi meni definitivno više pomagalo je kontakt fizioterapeuta ili nekoga već na Goljaku tko je njega pratio. Trebao mi je baš jedan stručnjak koji njemu pomaže.... Tako da bi mi pomoglo da smo imali mobilni stručni tim.“-Sudionik5_Kt).

Tablica 5. TEMATSKO PODRUČJE: PRILAGODBE ZA UČENIKE S MOTORIČKIM POREMEĆAJIMA	
TEME/PODTEME	KODOVI
PRILAGODBA	
Nerealiziranje prava na prilagodbu i pristupačnost	Smještanje učenika s motoričkim poremećajima u prizemlje
	Nedostatak dizala za prijevoz učenika
	Prilagođenost sanitarnog čvora
	Parcijalna arhitektonska pristupačnost
	Arhitektonska pristupačnost zgrade škole
	Dostupnost svih sadržaja nastave
	Nedostatak arhitektonske pristupačnosti zgrade stare škole
	Kosa platforma na ulazu u školu
	Rampe
	Prilagođeno vozilo
Zadovoljavanje načela univerzalnog dizajna	Prostorno prilagođene učionice koje odgovaraju načelu odgovarajuće veličine za pristup i korištenje
	Segregirani ulaz koji ne odgovara načelu ravnopravnog korištenja

Sudionici su također rekli i nešto više o prilagodbama za učenike s motoričkim poremećajima unutar istoimenog tematskog područja te su rekli kako nažalost, **nisu realizirana prava na prilagodbu i pristupačnost** (...“Ali onog trena kad on uđe u školu on ne može koristiti nikakve druge dijelove. Pa je recimo sad u tom holu jedan dio koji može koristiti, dok drugi dio ne može. Nemamo nikakvih liftova, nemamo. Nemamo prilagođeno.“-Sudionik6_Kt) te kako se učenike s motoričkim poremećajima segregira **smještanjem u prizemlje** („Jedan i drugi su bili u prizemlju, dakle, tu nema stepenica, nema ničega. ...tako da ako je trebalo, ako se nešto dešavalo na katu, onda ga je on znao i nositi. Mi bi pomogli s kolicima, a on bi ga nosio. Učeniku sa štakama teško se bilo jako penjati, tako da smo sve obavljali dolje.. jer tamo nema stepenica niti prepreka , a škola nema napravljeno dizalo za prijevoz učenika pa ga se mora nositi ili ne može koristiti ostale dijelove škole.“-Sudionik2_Sk, ...“što se tiče ostalih predmeta, nemamo nikakvu prilagodbu za kat recimo da bi dijete išlo. Razredi s djecom s teškoćama kretanja su se selili u prizemlje jer mi sve imamo u prizemlju , kuhinju, WC, dvoranu...-Sudionik5_Kt). Od arhitektonskih prilagodbi navode **rampe, prilagođeno vozilo** („Za njega je rađena ova rampa ovdje i kombi je imao rampu...“-Sudionik5_Kt) te **kose platforme** pa možemo reći da je prisutna **parcijalna arhitektonska pristupačnost**. S druge strane, kazuju kako su **sanitarni čvorovi prilagođeni**(... „I WC-i su dolje prilagođeni, baš su i dva WC-a za invalide.“-Sudionik2_Sk). gotovo svugdje , dok dvije sudionice navode kako su nove škole u kojima one rade **potpunosti arhitektonski prilagođene** („U ovoj školi nema arhitektonskih barijera.“-Sudionik4_Pop) te kako učenici imaju dizalo i **dostupnost svih sadržaja potrebnih za nastavu**(„S obzirom da smo nova škola, odlično. Imamo dizalo, imamo sanitarni čvor koji je opremljen za osobe s invaliditetom tako da taj dio funkcionira. Oni u potpunosti mogu pristupiti svim sadržajima koji su im potrebni za nastavu...“- Sudionik3_Sk). Od **načela univerzalnog dizajna , zadovoljeno je načelo odgovarajuće veličine za pristup i korištenje prostornom prilagodbom učionica** (Također imamo učionice koje su namijenjene, budući da su kvadraturom manje , našim razrednim odjelima tako da se zna gdje smo i to dobro trenutno funkcionira.“-Sudionik3_Sk) dok **segregirani ulaz ne odgovara načelu ravnopravnog korištenja**(„Da ide na glavni ulaz, ne bi ni mogao, jer odmah kad se ulazi naša škola ima stepenice. Znači zato je napravljen taj bočni ulaz i tu on može prići. Ovo drugo nije prilagođeno.“-Sudionik6_Kt).

Tablica 6. TEMATSKO PODRUČJE: UPOTREBA ASISTIVNE TEHNOLOGIJE

TEME/PODTEME	KODOVI
ASISTIVNA TEHNOLOGIJA	
	Ortoze
	Štake
Upotreba low- tech sredstava asistivne tehnologije	Vizualne ploče
	Vizualni rasporedi
	Drvena didaktika
	Plastična didaktika
	Spužve
Upotreba mid- tech sredstava asistivne tehnologije	Clevy tpkovnica
Upotreba high -tech sredstava asistivne tehnologije	Komunikator
	ABC Maestro
	Druge aplikacije i softveri
	Tobii
	Snalaženje na komunikatoru
Nedostatak upotrebe sredstava asistivne tehnologije	Nepostojanje AT u prošlosti u današnjem obliku
	Nedostatak financijskih sredstava

Od velike važnosti je i tematsko područje **upotrebe asistivne tehnologije** te su toga svjesni i sudionici ovog istraživanja jer koriste u svome radu **low- tech sredstva** (... „Imamo vizualne ploče, vizualni raspored.“-Sudionik2_Sk),... „Koristila sam niskotehnološka sredstva.“-Sudionik4_Pop),...„pa smo dobili samo didaktiku , drvenu, plastičnu i spužve, ono što možemo koristiti i za drugu djecu.“-Sudionik6_Kt), **mid- tech** (...„A za ovog učenika sa cerebralnom je mama koristila Clevy tipkovnicu koja se tada počela javljati.“-Sudionik2_Sk) **te high- tech sredstva asistivne tehnologije** (...“I ABC Maestro ...ima jedan učenik koji ima komunikator, ili dvojica te koriste Tobii.“-Sudionik2_Sk), „Ušli smo bili u nekakav projekt, naručili smo si bili za potpomognutu komunikaciju i programe i software i računalnu opremu.“-Sudionik6_Kt) , dok oni koji ju ne koriste navode kako **nije postojala u prošlosti u današnjem obliku** („Za ovog učenika sa štakama nije bilo potrebe. Iako kažem, to je bilo dosta davno i tad je asistivna bila još u nekakvim povojima.“-Sudionik2_Sk, „U to vrijeme nismo koristili asistivnu tehnologiju, osim osnovnih prilagodbi poput prilagođenih materijala.“-Sudionik5_Kt) kada su oni radili s tim učenikom s motoričkim poremećajima kojima bi ta sredstva koristila te kako ne koriste sredstva zbog **nedostatka financijskih sredstava** („Onda su nam smanjena ta sredstva...“- Sudionik6_Kt) škole da ih osigura.

Tablica 7. TEMATSKO PODRUČJE: POTREBNE PROMJENE U SUSTAVU ODGOJA I OBRAZOVANJA	
TEME/PODTEME	KODOVI
INKLUZIJA	
Dobra ideja inkluzije, manjak realizacije	Prednosti i nedostaci inkluzije
	Potrebne promjene za funkcionalnu primjenu inkluzije
	Inkluzija kao prilagodba individualnim potrebama učenika
	Preduvjeti za inkluziju

Na kraju, u okviru tematskog područja potrebne **promjene u sustavu odgoja i obrazovanja i inkluzija**, sudionici navode kako je u našem sustavu i društvu prisutna **dobra ideja inkluzije, ali manjak realizacije** iste, navode i neke **prednosti nedostatke inkluzije** (Ja osobno smatram da je inkluzija jako dobro zamišljena. Nitko ne želi da je itko segregiran na bilo koji način...“-Sudionik1_Sk, ...“Mislim da bi ovdje u ovim institucijama, ustvari školama ipak trebali biti malo blaži slučajevi gdje bi mi mogli nešto s njima odraditi, a ovako djeca s većim teškoćama da ipak imaju nekakve primjerenije oblike gdje bi se njih moglo smijesiti...“-Sudionik6_Kt)te kako su **potrebne promjene za funkcionalnu primjenu inkluzije**(„Mislim da za inkluziju treba dosta mijenjati, ali i glave svih nas zajedno, počevši od roditelja, od vrtičke dobi pa nadalje. Mislim da nije dobra inkluzija kod nas riješena.“-Sudionik2_Sk) i zadovoljavanje određenih **preduvjeta za inkluziju** (...“Da, pa definitivno prvo treba sve drugo, a onda pričati o inkluziji. Znači treba najprije tehničku struku upotpuniti i onda ići na inkluziju jer nemamo ispunjene uvjete nažalost za inkluziju. Mislim da još nismo došli do inkluzije nego da smo i dalje samo u integraciji.“-Sudionik5_Kt) jer je **inkluzija prilagodba individualnim potrebama svakog učenika**(„i isto tako inkluzija, integracija, prilagodba uvijek ovisi o pojedinačnom djetetu.“-Sudionik4_Pop)

U sljedećem poglavlju će dobiveni rezultati biti raspravljani uz davanje prijedloga ili smjernica za unapređenje odgoja i obrazovanja djece s motoričkim poremećajima

5. Interpretacija nalaza istraživanja

Učitelji edukacijski rehabilitatori iz Sisačko-moslavačke županije, koji su sudjelovali u ovom istraživanju, iznose svoja iskustva u radu s učenicima koji imaju različite vrste motoričkih poremećaja. Jedna sudionica ističe kako je ovaj posao mentalno i psihički iscrpljujući, ali i kako je ljubav prema odabranom zanimanju presudna. Zanimljivo je da se samo ona dotaknula ove teme, iako bi, prema istraživanju Gazilj (2018), trebalo istražiti zašto edukacijski rehabilitatori imaju nižu kvalitetu radnog života u odnosu na druge stručnjake. Sudionici također naglašavaju individualnost svakog učenika s motoričkim poteškoćama, kao i potrebu za podrškom zbog dodatnih teškoća, uključujući osjetilne, kognitivne i komunikacijske probleme te epilepsiju (Bax, Goldstein, Rosenbaum, Leviton i Paneth, 2005 prema Kovačević, 2021). Intelektualne teškoće često su povezane s oštećenjima središnjeg živčanog sustava. Zbog ovih izazova, osobe s motoričkim poremećajima često trebaju pomoć u svakodnevnim aktivnostima, što su potvrdili i sudionici istraživanja. Učenicima u školama pomažu učitelji i pomoćnici u nastavi, a suradnja između njih je ključna za postizanje najvećeg potencijala učenika. Istraživanje Drandić i Radetić Paić (2020) pokazuje da većina pomoćnika u nastavi smatra da njihov rad s učiteljima pozitivno utječe na postignuća i ponašanje učenika s teškoćama. Jedan od najvećih izazova koji učitelji rehabilitatori navode je suradnja s roditeljima. Prema Milić Babić (2012), faktori poput zadovoljstva brakom, socijalne podrške i financijske situacije smanjuju stres kod roditelja djece s teškoćama. Jedna sudionica sugerira da roditelji i djeca u većim gradovima imaju bolju podršku, dok istraživanje Mikolčić (2022) nije našlo značajne razlike u kvaliteti života roditelja djece s teškoćama na selu i u gradu. Prema Beljak (2023), djeca s motoričkim poremećajima često razvijaju teškoće u području kognicije, jezika i socijalizacije. Većina sudionika primjećuje da ta djeca imaju teškoće u socijalizaciji te da rijetko iniciraju interakciju s vršnjacima, dok Reynolds i sur. (2014) potvrđuju da djeca s teškoćama manje odgovaraju na socijalne inicijative. Unatoč tome, sudionici ističu kako je inkluzija pridonijela boljoj prihvaćenosti djece s teškoćama u nekim školama. Prema Zrilić i Brzoja (2013), integracija se odnosi na zajedničko dijeljenje prostora, dok inkluzija osigurava da djeca s teškoćama imaju pravo donositi odluke o svom životu i primiti podršku koja im je potrebna. Stavovi sudionika o inkluziji su podijeljeni; većina je podržava, ali ističu da je potrebna dodatna edukacija učitelja, veća dostupnost stručnjaka te promjena stavova okoline kako bi se ona uspješno provodila. Kranjčec Mlinarić i sur. (2016) prema Habulin (2018) navode da učitelji zahtijevaju fleksibilnije planove i manji broj djece s teškoćama u razredu za uspješnu inkluziju. Arhitektonska prilagodba škola također je ključna, ali u mnogim školama u Sisačko-moslavačkoj županiji prava na prilagodbu nisu zadovoljena. Konačno, emocije i nezaobilazna traumatična iskustva, poput gubitka učenika, stavljaju velike psihološke pritiske na edukacijske rehabilitatore, koji su često svjesni težine svoje uloge i odgovornosti.

Ova kompleksna dinamika ukazuje na to da je potrebna sveobuhvatna podrška ne samo učenicima i njihovim

obiteljima, već i samim učiteljima kako bi se unaprijedila kvaliteta obrazovanja i opća dobrobit svih uključenih. U suradnji s višim institucijama i lokalnim zajednicama, važno je raditi na rješavanju ovih izazova te osigurati resurse i obuke koje će omogućiti inkluzivno obrazovanje i potpun razvoj potencijala svakog djeteta.

S obzirom na sve navedeno, iz ovog istraživanja proizlaze sljedeće preporuke:

- Daljnje razvijanje inkluzije učenika s motoričkim poremećajima uz zadovoljenje preduvjeta
- Rad na arhitektonskoj pristupačnosti škole i zadovoljavanje načela univerzalnog dizajna
- Povećanje multidisciplinarnе suradnje među stručnjacima
- Povećanje upotrebe i razvoja asistivne tehnologije
- Rad na suradnji s roditeljima
- Povećanje broja stručnjaka edukacijsko rehabilitacijskog profila

6. ZAKLJUČAK

U ovom radu prikazani su rezultati provedenog kvalitativnog istraživanja na temu „Odgoj i obrazovanje djece s motoričkim poremećajima u Sisačko- moslavačkoj županiji iz perspektive edukacijskih rehabilitatora”. Rad obuhvaća i teorijski pregled relevantnih koncepata koji se odnose na odgoj I obrazovanje djece s motoričkim poremećajima te ulogu edukacijskih rehabilitatora u sustavu odgoja I obrazovanja. Cilj ovog istraživanja bio je dobiti uvid u iskustva odgoja i obrazovanja djece s motoričkim poremećajima u SMŽ iz perspektive stručnjaka edukacijskih rehabilitatora. Proučavani su aspekti poput iskustava u radu, karakteristika učenika, potreba za podrškom, oblika i vrsta obrazovanja, specifičnih reakcija roditelja, odnosa s vršnjacima, primjene dodatnih obrazovnih programa, uloge pomoćnika u nastavi, odnosa roditelja i stručnjaka, suradnje s drugim stručnjacima, potrebnih terapijskih postupaka izvan škole, arhitektonske pristupačnosti škola, korištenja asistivne tehnologije te inkluzije. Ključni nalazi ovog istraživanja ukazuju na različita iskustva edukacijskih rehabilitatora u sustavu odgoja I obrazovanja učenika s motoričkim poremećajima. Iskustva su različita I individualna, baš kao što je to slučaj sa svakim učenikom. Ono što valja naglasiti je nedostatak arhitektonske pristupačnosti škola te nedostatak stručnog kadra kao I primjene asisitvne tehnologije. Svi učenici ispitanih sudionika školuju se po posebnom odgojno – obrazovnom programu u posebnom razrednom odjelu ili u skupini te trebaju neki oblik podrške. Važno je naglasiti suradnju s roditeljima koja nosi brojne izazove te suradnju s drugim stručnjacima unutar škole gdje nedostaje stručnjaka edukacijsko- rehabilitacijskog profila. Prema izjavama sudionika , inkluzija je dobro zamišljena, ali nije dobro realizirana na čemu sa sigurnošću treba raditi. Nedovoljan broj istraživanja koja uključuju osobne uvide i perspektive edukacijskih rehabilitatora koji imaju najviše iskustva u radu s učenicima s motoričkim poremećajima rezultirao je nedovoljno razvijenim sustavom I smanjenim radom na napretku inkluzije u pravom smislu. Iz tog razloga se ovim istraživanjem želi potaknuti druge istraživače na istraživanja vezana upravo za odgoj I obrazovanje učenika s motoričkim poremećajima kako bi se potaknuo daljnji razvitak. U budućim istraživanjima trebalo bi uključiti edukacijske rehabilitatore iz drugih dijelova Republike Hrvatske kako bi se dobio cjeloviti uvid u postojeće stanje te na temelju toga radilo na poboljšanju odgoja I obrazovanja učenika s motoričkim poremećajima.

7. LITERATURA

1. Beljak, A. (2023). *Socijalne i emocionalne kompetencije djece s motoričkim poremećajima*. Preuzeto 10 srpnja 2024, s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:158:969704>
2. Bryant, D. P., Bryant, B. R. (2003). *Assistive technology for people with disabilities*. Boston. Allyn & Bacon.
3. Drandić, D., Radetić Paić, M. (2020). Suradnja u inkluzivnim školama: Kako pomoćnici u nastavi procjenjuju njihovu suradnju s učiteljima u razredu. *Ljetopis socijalnog rada*, 27 (1), 151-178.
4. Gazilj, M. (2018). *Kvaliteta radnog života edukacijskih rehabilitatora*. (Diplomski rad). Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
5. Horvat, E. (2023). *Podrška u prijelazima učenicima s teškoćama tijekom obrazovanja* (Diplomski rad). Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
6. Habulin, L. (2018). *Stavovi i kompetencije školskih pedagoga za inkluzivnu praksu*. (Diplomski rad). Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet.
7. *Hrvatski savez udruga osobama s intelektualnim teškoćama projekt*. (n.d.). Preuzeto 20. kolovoza 2024, s from <https://www.savezosit.hr/wp-content/uploads/2016/11/Katalog-prava-djece-s-te%C5%A1ko%C4%87ama-u-razvoju.pdf>
8. Kovačević, I. K. (2021). *Poticanje funkcionalnih vještina u djece s motoričkim poremećajima*. (Diplomski rad). Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
9. Kranjčec Mlinarić, J., Žic Ralić, A. i Lisak, N. (2016). Promišljanje učitelja o izazovima i barijerama inkluzije učenika s poteškoćama u razvoju. *Školski vjesnik*, 65 (Tematski broj), 233-247.

10. Milić Babić, M. (2012). Neke odrednice roditeljskog stresa u obiteljima djece s teškoćama u razvoju. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 48 (2), 66-75.
11. Mikolčić, A. (2022). *Kvaliteta života i opterećenje roditelja djece s teškoćama u razvoju. (Doktorska disertacija)*. Fakultet za dentalnu medicinu i zdravstvo Osijek.
12. *Odluka o donošenju Posebnoga nastavnog programa za osnovnu i srednju školu za učenike s teškoćama u razvoju.* (n.d.). Narodne-Novine.nn.hr. Preuzeto 31. svibanj 2024. s https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2024_04_42_742.html
13. Odbor za etiku u znanosti i visokom obrazovanju. (2006). *Etički kodeks istraživanja u znanosti i visokom obrazovanju*. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske.
14. Pinjatela, R., Vinceković, I. (2023). Procjena potreba za asistivnom tehnologijom. *ATTEND e-tečaj: Vodič do ostvarenja jednakih mogućnosti za učenike s teškoćama u razvoju*. Preuzeto s <https://usavrsavanja.carnet.hr/> pod licencom CC BY-NC-SA 4.0 međunarodna.
15. Pinjatela, R., Bonetti, L., Martinec, R. (2023). Perspektiva korisnika o uslugama asistivne tehnologije. U Mirić, M., Miholić, D. (Ur.) *Asistivna tehnologija u 21. stoljeću - stanje i perspektive*. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, str. 11-44.
16. Pravilnik o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju. (2015). Preuzeto 08. srpnja 2024., s https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_03_24_510.html
17. Pravilnik o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima. (2018). Preuzeto 09. srpnja 2024, s https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2018_11_102_1992.html
18. Reynolds, B. M., Gast, D. L., Luscre, D. (2014). Self-management of social initiations by kindergarten students with disabilities in the general education classroom. *Journal of Positive Behavior Interventions*, 16(3), 137-148.
19. *Smjernice za rad s učenicima s teškoćama. Ministarstvo znanosti i obrazovanja (radna inačica)*. (n.d.). Preuzeto 31. svibanj 2024., s <https://mzom.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/Smjernice%20za%20rad%20s%20ucenicima%20s%20teskocama.pdf>
20. *ŠeR - Školski e-Rudnik*. (n.d.). Preuzeto 31. svibanj 2024, s <https://mzom.gov.hr/ser-skolski-e-rudnik-3419/3419>

21. Vinčić, I. (2016). *Dostupnost i uporaba asistivne tehnologije u obrazovanju djece s motoričkim poremećajima i kroničnim bolestima u Republici Hrvatskoj. (Diplomski rad)*. Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
22. Vincetić, I. (2019). *Motivacijska uloga asistivne tehnologije u usvajanju školskog gradiva. (Diplomski rad)*.). Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
23. Veić, V., Krampač-Grljušić, A., Jandrić, S. (2021). Multidisciplinarni pristup u uključivanju roditelja djece s teškoćama pri određivanju primjerenog programa odgoja i obrazovanja. *Tuzla: Udruženje za podršku i kreativni razvoj djece i mladih*, 575-585.
24. Zrilić, S., & Brzoja, K. (2013). Promjene u pristupima odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama. *Magistra Iadertina*, 8(1).

